

Várostartörténeti KI MIT TUD?

Postánk e héten 11 külde-ményből áll. Többen ismét sorozatunkat dicsérik, s három levélírónk is elsősorban a munkásmozgalmi harcosok élettrajzáinak felderítését remélték kezdeményezésükhöz. Kocsis József (Attila u. 22.), aki 1924. óta vesz részt a munkásmozgalmában, azt írja: "Nagyon megkérem az elvtársakat, hogy mint annak idején Gera Sándor barátomról, munkásmozgalmi működéséről cikk jelent meg a Délmagyarországban, szíveskedjenek ehhez hasonlóan élettrajzokat írni a következő nagynevű szegedi mun-

kásmozgalmi harcosokról is, kikerül az utókor keveset tud, sajnos még jó magam is: Heckmann István, Takács János, Héger Mihály, Marosán Milán, Cseh Imre, Lengyel János, Ferenczi József, Deli Károly, Bernáth András és Vénig István bőripari munkások." Mint olvasónk múlt vasárnapi közleményükből láthatta, közülük kettőről már akkor kérdeztünk, munkásmozgalmi működéséről cikk jelent meg a Délmagyarországban, szíveskedjenek ehhez hasonlóan élettrajzokat írni a következő nagynevű szegedi mun-

Válaszok az eddigi kérdésekre

A 2. kérdésre: A Klauzál-terti kenyér- és tejpiac 1938-ban szűnt meg. Akkor szűnt meg a Kiss utcában és a Széchenyi tér délnyugati sarkában is a piacot. Az akkori tanács úgy döntött, hogy a pékeknek megtiltolták az utcai kenyérrusztást.

A kofákat meg a [mostani] Jégkúnyhoz elé a járdára helyezte. (Maróthy József, Petőfi Sándor sugárút 7.)

A 12. kérdésre: Ferenczi József mondták a gyászbeszédet Edesapám, Lengyel János temetésén. A munkásmozgalmi nevében a jövőbe vetett hittel búcsúzott a sorból kiderült barátjától. A Szegedi Új Nemzedék 1925. ápr. 8-1 száma így reagált szavaira: „Felhívjuk a rendőrséget, hogy figyelje meg az elvtársak temetését... amelyek felborulással fenyegetik a polgárok nyugalmát... Nem tudjuk, hogy mennyi időt értett a szónok, de azt hisszük, akkor sem fogja diatalra vinni [ti. a szöveg jövőt], amikor a gyerekeinek is szakállas unokái lesznek." Nem rajtuk múlt, hogy jóslatuk nem vált be! (Lengyel Mária, Partizán u. 18.)

A 13. kérdésre: Tudommal a dóm körüli egyetemi és egyházi épületeken levő betűknek semmi jelentése nincs. Az épületek belső összefüggéseit a polgárok nyugalmát fenyegető végső döntést hajtották ki a falra statikai szempontból, és különféle betűformákat adtak nekik. (Abraham Ist-

ván, Dóm tér 15.) Hasonlóan ír erről Géber Jenő is (Lenin körút 40.), hozzátéve, hogy ez is hozzájárult a szándékhoz, mely szerint mintegy patinát akartak már akkor adni az épületeknek, stílusuk hangsúlyozására.

A 14. kérdésre: A Rozália-kápolnát eredetileg az 1738. évi pestist követően fogadalmából a következő évben építették föl a „palánki kiskapu” előtt, kb. a mostani Irinyi-kollégium helyén, egy följegyzés szerint 437 forint és 52 dénár költséggel. A víz után lebontották, és 1883-ban újból fölépítették a Dömötör-templommal szemben, a mostani Beloiannisz-kapu helyére. Az egyetemi intézetek és a püspöki palota építésének megkezdésekor, 1928. szeptember végén lebontották, s megkezdtek újra fölépítését a Lechner téren. Egy híradás szerint karácsonyra „már csaknem egészen el is készült”, mégis csupán 1929. nov. 17-én szentelték föl. Az eredeti kápolnát Nendtvich Gusztáv tervezte, a mostaninak átépítését Ligeti Béla műépítész irányította. A régi stílusban épült újjá, de megannyibbfoltok: csaknem kétszer akkora lett. A szegedi görögkatolikusok már 1922 óta tartottak benne istentiszteletet. (Péter László, Somogyi-könyvtár.) Hasonló válaszokat kaptunk erről Abraham Istvántól és Géber Jenőtől.

Új kérdések

16. kérdés: Mikor került az újszegedi ligethe, a Vigadó mellé a kútszobor, és ki-nek az alkotása? (Kelemen Gábor, Tolbuhin sugárút 8.)

17. kérdés: Az Aradi vértanúk tere és a Dóm tér közötti kis kapu fölött mit jelent a Justum amore fölirat? (Kelemen Gábor.)

18. kérdés: Juhász Gyulát gyakran támadta a Szegedi Új Nemzedék, elsősorban felelős szerkesztője, Iván Mihály. Az akadémiai, kritikai kiadás számára szükség van főbb élettrajzi adataira, közelebbről arra, éle- (főltehetően Nyugaton), vagy ha meghalt, melyik évben? (Pé-

ter László, Somogyi-könyvtár.)

19. kérdés: Hol volt a Palánki, mi volt körülbelül a határa? (Abraham István.)

20. kérdés: Sokak életútját nem ismerjük, ezek között is közelebbről szeretném ha többet tudnának mondani Heckmann bácsiról, akire még én is úgy nézek fel, mint Edesapám tanítómestere (Lengyel Mária.)

Olvasóink válaszait az eddig megválaszolatlan vagy kielégítően megválaszolt kérdéseinkre, valamint új kérdéseiket, melyekre választ szeretnénk kapni, csütörtökig várjuk.

Patkolókovácsok

Ami fa van az alacsony, poros falú kovácsműhelyben, az mind tűztől sebhelyes. A szerszámok nyele, az üllő alatti, kövére hizott töke, a szenesláda oldala, a keskeny, mindig billegő lóca. Ami van a kovácsműhelyben, az mind tűztől fekete. Az előre elkészített és sorba rakott patkók, az üllő, a tűzhely platnijá. Ami egy cserép zöld van az ablakban, az kormos és halott. Itt a tűz az úr. Itt csak a tűz él, és csak a tűz által életre hevített anyag. Itt csak a szerszámok ütése, vágásra használt feje, éle csillog, és a fiatal kovácsok szeme, akaratos arcukban, meg az arany-karikagyűrű erős, húsos ujjukon.

A kovácsok fiatalemberek és fiatal házasságok. Várják, hogy a tűzhelyen engedelmességre hevüljön a vas. Ifj. Tóth Károly a hasával támaszkodik az üllőnek, Áfra László a jobb kezével, és szótlanul néznek ki a poros, kormos ablakon arrafelé, amerre a házuk van. Nem beszélgetnek. Jól ismerik egymást. Együtt gyerekeskedtek, együtt tanultak a mesterséget, egymás mellett dolgoznak. Egy utcából indunak hajnalban, együtt isszák meg a kupica pálinkát, együtt vasalják a lovakat, javítják a kocsikat, együtt fáradnak, izzadnak, fáznak, hogy az egész napi munka után lejátsszanak egy parti biliárdot, megigyanak egy korsó sört. És ugyanígy szó nélkül megértik egymást a legnagyobb munkában is. Megértik egymást a mozdulatokból, a kalapácsütések erejéből, irányából, pontosságából, az anyag izzásából, színéből, formálódásából.

Néznak ki az ólomszürke tájba, hallgatják a tüzet szító ventilátor egyenletes zümmögését, és a vasalószinbe kötött lovak ládbogását. Tudják, nehéz munka vár rájuk. Vénusz és Dáridó, a két négyéves csikó még alig ismeri a hámat és a nyeret. Makrancosak. Áfra már kifaragta patájukat, most a patkókat igazítják. Tóth Károly komótosan magára elé köti a bőrkötényt, aztán fogóval kipenderíti az izzó vasat az üllőre. Kézbe kerülnek a kalapácsok, és acélok csengésével telik meg a kis kovácsműhely. A nagy ütések nyomán megremegnek a szerszámok állványok, rajta a fogók, vágók, lyukasztók.

Aztán a még izzó patkóval sietnek ki a vasalószinbe, ahol erős, hortobágyi kötőfékek és erős emberek tartják a csikókat. Az egyik ló, Dáridó „pipázik”, azaz cigány-pipával megszorítják az orrát, hogy elkabuljon a fájdalomtól, ne figyeljen a lábára. A patkó már ott füstöl a patáján. Amikor a másik csikó, Vénusz megérzi az égés szagát, felhorkan, és megfeszíti erejét. Mene-külne...

Itt, a mezőkeresztes Aranykalász Termelőszövetkezet lovasiskolájában sokszor kerül sor a cigány-pipa használatára. Hiába ezek versenylovak. Ha ez nem használná, csigával „emelik” a kovácsok elé a lovat, de itt van még a kaloda is. Előfordult, hogy nyolcan sem bírták megtartani egy lovat, és fekvé kellett megpatkolni Miskolcon, az állatkórház műtőasztalán, amíg tartott az infúzió hatása.

Dáridó sem adja magát könnyen. Szorít, fáj a cigány-pipa, mégis előrevág a lábával. Gyorsan, ügyesen dolgoznak a kovácsok. Az élő, érző és a holt, de izzó anyag találkozása nem könnyű a munka.

Aztán egy kis pihenő következik a lovaknak és az embereknek egyaránt. Tóth Károly igazít meg a patkón, Áfra László pedig keze ügyébe igazítja a vasalóasztalt, sorba rakja rajta a vasalószerszámokat. Az ő dolga a patkó felvétele. Hatlyukas a patkó, Áfra hét szöveget vesz kézbe. Aztán két-három gyors, pontos és erős ütést mér egy-egy szögére. Dáridó nem állja a pipát, rángatja a fejét, s mivel az egyik első lábára kerül a patkó, nem ajánlatos most a háta mögé állni. A szögek a helyükön. A kovács meghúzza a patkót, aztán a ráspolyt veszi kézbe, aláreszel, csönkol és csinosít. Azt tartják, hogy akkor szép a munka, ha a pata valamivel beljebb van, mint a vas, de csak annyira, hogy a patkón egy icipici egérke körbe tudjon szaladni...

A kovács csak akkor egyenesíti ki a derekát, ha befeljez a vasalást, helyre rakta a szerszámokat. Lassan megnyugszik az ember és a ló, szerszám és kötőfék.

— Kész — mondja az egyik kovács, és a feje buboréka a bőrből készült síldes sapkát.

— Kész — mondja a másik kovács, és cigarettát igazít a szájába.

— Kész — mondják az emberek, akik a lovat tartották. Dáridó emelgeti a lábát, azt, amelyik fél kiló

vassal lett most nehezebb. Később megjáratják, figyelik, jól passzol-e a patkó.

Bent, a poros falú kovácsműhelyben, ifj. Tóth Károly a hasával támaszkodik az üllőnek, Áfra László a jobb kezével. Várják, hogy a tűzhelyen engedelmességre hevüljön a vas. Néznek ki az ablakon, amely a házuk felé nyílik.

— Esni fog a hó — szólal meg elgondolkodva az egyik kovács.

— Lehet — mondja a másik. — Annak van itt az ideje...

Néznek ki az ólomszürke tájba, hallgatják a tüzet szító ventilátor egyenletes zümmögését és a vasalószinbe kötött lovak dobogását.

Oravecz János

Nikotintörvényt!

Mély tisztelettel és állampolgári kötelességtudással köszöntöm a Magyar Népköztársaság 1971. évi IV. törvényét, amely az ifjúság védelméről foglalkozik. Most csak az V. fejezet 23. § (1.) bekezdésével szeretnék foglalkozni, mert az ifjúság egészségének védelmét emeli törvényre, amikor azt mondja: „Az ifjúság egészségének védelmét a korszerű egészségügyi követelményeknek megfelelően kell biztosítani. Az ifjúságot egészséges életmódra kell nevelni. Övni kell a fiatalokat az egészségre káros szenvedélyektől.”

Es ez az utóbbi mondat fogott meg. „Övni kell a fiatalokat az egészségre káros szenvedélyektől.” Nem tudom, hogy társadalmi szinten mit tettünk ezért a mondatért, illetve tartalmáért. Nem akarok a különböző társadalmi és politikai szervezetek dolgaiba, munkatervébe beleavatkozni, de azért leírom, hogy a KISZ és a Hazafias Népfront akcióprogramot hirdethetne az ifjúsági törvény tartalmába vágó nikotintörvényért.

Napjainkban egyébként is dúl a nikotinháború, s talán az ifjúság érdekében avatkoztam be a napokban háromezred legénye egészségét védve. A Petőfi Sándor sugárúton hazafelé menet arra lettem figyelmes, hogy az előttem menő három ifjú utításam füstfellege burkolozva halad előttem. (Sokszor láthat ilyent az ember.) Megnyújtottam lépéseimet, és utolértem őket.

Ezek a gondolatok futottak át rajtam, amikor a három kis utitársammal szemben olyan drasztikusan jártam el, hogy elvettem tőlük a Kossuth cigarettát és a gyufát, majd ott előttük, beleegyezésük nélkül, megsemmisítettem azokat. Láthatóan nem örültek ennek a sajátos eljárásnak, de kénytelenek voltak elfogadni.

Szóval, „Övni kell a fiatalokat az egészségre káros szenvedélyektől”, és hát olyan nikotintörvényt is kellene, hogy kikereskedelmi árudának 16 éven aluli átlampolgárainkat dohányipari termékekkel ne szolgálhassák ki. Tudom, emellett is hozzáférhetnek, de már ez is egy korlát lenne. (Hasonló rendelet védi az ifjúságot az alkoholos italoktól, ugyanis, ahol komolyan veszik, az idevonatkozó rendelet szerint 16 éven aluli fiatal szesz italal nem szolgálhat ki.

E néhány sort csupán azért írtam le, mert a mai tizenéveseinkben a jövő nemzedékét, a nemzet jövőjét látom.

(Folytatjuk.)

Italok, szesz nélkül

Bár nevéből nem tűnik ki, a Szeszipari Vállalat az üdítőital-ellátásban is részt vállal. Az igények figyelembevételével a Sztár üdítőkből — tonik, narancs és citrom — az idén 55 millió palackot töltenek meg, Coca-Colából pedig 60 millió üveggel gyártanak. Ebből 1973-ban még többet, 100 millió üveggel adnak majd a kereskedelemnek.

Növekszik a kereslet az alacsony alkoholtartalmú italok iránt is — állapították meg a forgalmi összesítőkből a vállalat vezetői. Ennek megfelelően az idei 15 százalékos termelésnövekedés több mint egyharmadát a vermutfélék alkotják. Több ital új formájú üvegekben kerül a boltokba: korsó alakú palackban Hubertus, miniatűr üvegekben pedig az Amoro 18, a Vermouth bitter és a Vermouth bianco kapható.

Vöröskőy János:

4 FÉKETE
MACSKA
visszatér

17.

— A legfontosabb — kezdte Ebert százados — Tárnok és Zalay elvtárs találkozásáról szól. A hajnali találkozásról, az utolsó löszeres kocsinál. Mindketten azt állítják, hogy az oszlop megállásának pillanatában kiszálltak, s elindultak. Zalay hátra, Tárnok előre. Mi következik ebből?

— Hogy nagyjából az oszlop közepén kellett volna találkozniuk. Fél úton.

— Úgy van. De Zalay az utolsó kocsiig jutott, Tárnok pedig csak a hátulról számított második teherautóig. Nem furcsa ez?

Beke, bár az új adat alátámasztotta saját elképzelését, ovattosságból ellentmondott.

— Zalay talán lassabban ment. Egy-két kocsinál megállt...

Ebert vállat vont.

— Ebben az esetben Tárnok egy tőle távolabb álló kocsinál találkozik az alezredessel, mert ideje van előresétálni. De nem volt. A lényegen az sem változtat, ha Zalay egyenesen cammogott volna. Mert Tárnok ugyanakkor messzebb, előrébb jut. De, tegyük fel, lestopolt ott, az utolsó löszeres kocsinál. Mi történik? Várnia kell, időbe telik, amíg az alezredes odaér hozzá. A valóságban viszont azonnal találkoztak!

— Helyes! — bólintott Beke. — Kertésznek, úgy látszik, igaza volt: a találkozás, amely látszólag megoldhatatlanná tette a rejtélyt, valójában egérfogó lett. Csapda, amelyben már ott vergődik a vad!...

Ebert elégedetten folytatta:

— Van még egy fontos adat. Kiszálláskor mindketten rágyújtottak. Tárnok ugyanarra az extra hosszú bolgár cigarettára, amit Zalay szív: az alezredes kínálta meg, még Násfán, az induláskor, de Tárnok akkor nem gyújtott rá, eltette, s csak a sorompóhoz érkezve vette elő. Szóval, állítólag egyszerre kezdtek dohányozni. Zalay mégis végigszívta a cigarettát: a sorompó felhúzásakor egy csikket hajított el. Tárnok viszont nem. Azt mondja, a GAZ-ban nem akart dohányozni, mert a sofőrje nem szereti a füstöt. Így aztán az indulás pillanatában, mindössze pár szippantás után, a fűbe dobta a cigarettát, és rátaposott...

— Azt hiszem — mondta Beke —, ezt dokumentálni tudjuk. Nem hinném, hogy az or-

szágútnak ugyanazon a pontján, ugyanabban a márkából mások is eldobtak volna.

Ezzel megmutatta az éjszaka felszedett „bizonylatot”. Ebert folytatta:

— Sokat töprengtem, hogy mi következik mindebből. Nos, azt hiszem, rendkívül fontos dolog! Ha Zalay hosszabb utat tehetett meg, és tovább is dohányozhatott, mint Tárnok, akkor nyilván több ideje is volt. Tárnok eszerint később szállt ki, és később is gyújtott rá, mint az alezredes. De miért? Erre csak egy magyarázat van: kocsija később állt meg. A GAZ-nak, illetve az előtte haladó élelmiszeres kocsinak ehhez le kellett szakadnia az oszloptól. Annnyal később érkezett meg az előtte haladó farához, amennyivel Zalaynak több ideje volt, mint Tárnoknak. E pár perc alatt az oszlop csonka volt, a löszeres kocsi háta fedezetlen. Ekkor, a sötétben, valaki kiugorhatott az árokból, leemelhetette a löszeres ládát, és kicserélhetette egy másikkal. Azzal, amelyben a két élelővédék volt!

— Úgy látszik — mondta Beke —, a tegnapi napot a nyomozás aranynapjának tekinthetjük! Nem lepne meg, ha kiderülne, hogy a löszeres kocsi nem stimmelt valami. Valami apróság...

— Úgy van.

— De mi?

— A visszapiillató tükrök.

Az őrnagy felszabadultan mosolyodott.

Bátyai Jenő